

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนารูปแบบการอาบป่าในบริบทการท่องเที่ยวในประเทศไทย” ครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยออกแบบวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน โดยประยุกต์กระบวนการวิเคราะห์แบบขั้นบันไดของคาร์เนย์ (Carney, 1990) มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูล ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 กระบวนการวิเคราะห์แบบขั้นบันได (The Ladder of Analytical Abstraction)

ที่มา: ประยุกต์จาก Carney (1990)

สำหรับขั้นตอนการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ขั้นตอนที่ 1 กำหนดประเด็นเพื่อค้นหาชุดความรู้เพื่อวิเคราะห์ความหมายและคุณค่าของการอาบป่าที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จำนวน 12 ราย (รายละเอียดผู้ให้ข้อมูลปรากฏในภาคผนวก 1) ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมอาบป่าทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่มีการดำเนินกิจกรรมอาบป่ามาแล้ว และผู้ที่มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับกิจกรรมอาบป่า ซึ่งในช่วงเวลาที่ดำเนินการวิจัยผู้ที่มีประสบการณ์อาบป่าตามแนวคิดของญี่ปุ่นในประเทศยังมีจำนวนไม่มากนัก สำหรับเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่มีประเด็นคำถามด้านทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมอาบป่า คุณค่าของการอาบป่า นิยามของคำว่า การอาบป่า ความเหมาะสมของกิจกรรมอาบป่ากับบริบทของประเทศไทย การนำกิจกรรมอาบป่ามาส่งเสริมในประเทศไทย ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการนำการอาบป่ามาเชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยว (รายละเอียดเครื่องมือวิจัย ปรากฏในภาคผนวก 2) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมอาบป่าด้วยตนเอง ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม ถึง 24 พฤศจิกายน 2563 จากนั้นรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้ตามกระบวนการเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาความหมายและคุณค่าของการอาบป่าที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว

3.2 ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่เพื่อถอดบทเรียน โดยนำชุดความรู้ที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ไปดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อร่วมทำกิจกรรมอาบป่าใน 4 พื้นที่ ซึ่งในแต่ละพื้นที่ป่าที่เลือกทำการศึกษาจะมีลักษณะแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ และประเภทของป่า เพื่อให้ได้ความหลากหลายของรูปแบบการจัดกิจกรรมอาบป่า และครอบคลุมกับลักษณะป่าของประเทศไทย ดังนี้

1) แพนด้าแคมป์ บ้านห้วยหนามตะเข้ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็นป่าปลูกที่มีขนาดเล็ก ดำเนินการในลักษณะครอบครัว มีการจัดกิจกรรมอาบป่าในรูปแบบที่เน้นการอาบป่าควบคู่ไปกับการเดินป่าเพื่อศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติและพันธุ์ไม้ต่างๆ และการเปิดประสาทสัมผัสเพื่อเชื่อมโยงกับธรรมชาติ

2) ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นป่าชุมชนที่ดูแลโดยชุมชน ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ลักษณะโครงสร้างป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เป็นป่าเต็งรัง สภาพป่าค่อนข้างโปร่ง การจัดกิจกรรมเน้นการอาบป่า เดินศึกษาธรรมชาติเพื่อเรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติ

3) ป่าธรรมชาติ บริเวณริมลำห้วยชายขอบอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เป็นป่าธรรมชาติที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ และเป็นพื้นที่เปิด การจัดการพื้นที่จึงมีความแตกต่างจากป่าไม้ประเภทอื่นที่นักวิจัยลงพื้นที่ถอดบทเรียน

4) ศูนย์เรียนรู้ป่าวังจันทร์ ตำบลป่ายุบใน อำเภอวังจันทร์ จังหวัดระยอง เป็นป่าเอกชนที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติขนาดใหญ่ ภายในพื้นที่ป่ามีความหลากหลายประกอบด้วยป่าไม้ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ และพื้นที่แปลงปลูกป่าสำหรับศึกษาวิจัยองค์ความรู้การฟื้นฟูป่า อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เปิดให้ผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ สัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

ผู้ให้ข้อมูลและร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในแต่ละพื้นที่ได้แก่ กระบวนการ (รายชื่อผู้ให้ข้อมูล ปรากฏในภาคผนวก 1) ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนที่เกี่ยวข้อง นักท่องเที่ยวทั่วไป และคณะผู้วิจัย

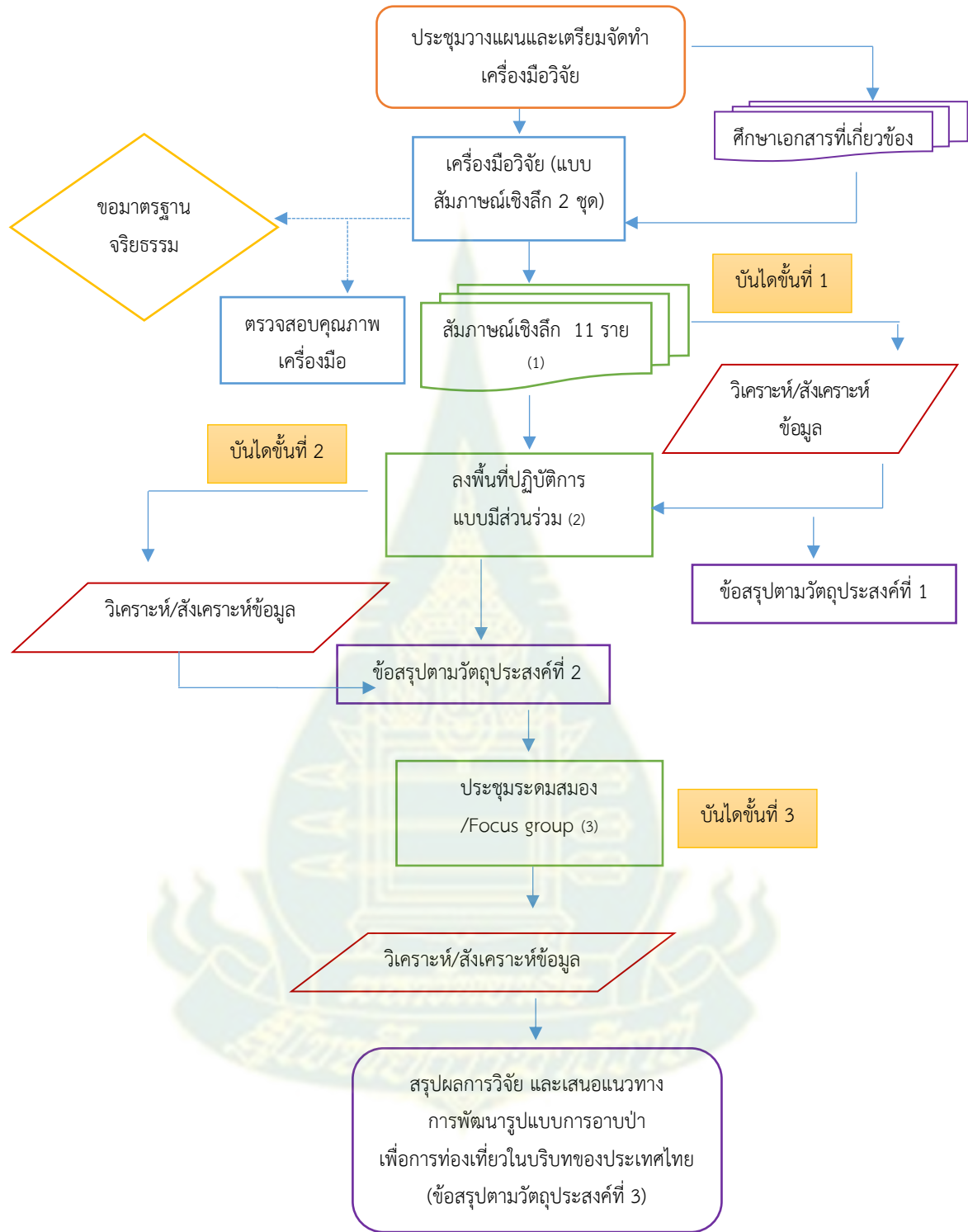
โดยการร่วมกิจกรรมอาบป่าในทุกขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วยประเด็นสำคัญได้แก่ ด้านทัศนนะเกี่ยวกับกิจกรรมอาบป่า คุณค่าของการอาบป่า นิยามของคำว่ากิจกรรมอาบป่า ความเหมาะสมของกิจกรรมอาบป่ากับบริบทของประเทศไทย การนำกิจกรรมอาบป่ามาส่งเสริมในประเทศไทย ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการนำการอาบป่ามาเชื่อมโยงเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยว แนวคิดในการเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมอาบป่า ขั้นตอน/กระบวนการจัดกิจกรรมอาบป่า ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมอาบป่า จุดแข็งและจุดอ่อนในการพัฒนากิจกรรมอาบป่า และแนวทางการส่งเสริมรูปแบบการอาบป่าเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทย

คณะผู้วิจัยทำการถอดบทเรียนจาก ทั้ง 4 พื้นที่โดยการวิเคราะห์/สังเคราะห์ เพื่อหาความสัมพันธ์และความแตกต่างของข้อมูลที่ได้ และวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง และเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการอาบป่าเพื่อการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไป

3.3 ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลจากการถอดบทเรียนในขั้นตอนที่ 2 พร้อมเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมรูปแบบการอาบป่าเพื่อการท่องเที่ยว ต่อเวทีสาธารณะด้วยการประชุมระดมสมอง/Focus group ในรูปแบบออนไลน์ ผ่านโปรแกรม ZOOM Meeting ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ชุมชน และผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมอาบป่า จำนวน 16 ราย ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจขอเข้าร่วมระดมสมองและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอีก จำนวน 37 ราย รวมเป็น 53 ราย (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก 1)

เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนนี้ได้แก่ ประเด็นประชุมระดมสมองและวิพากษ์ผลการวิจัย และบทสรุปจากงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ทัศนนะเกี่ยวกับความหมาย และคุณค่าของการอาบป่า กิจกรรมอาบป่าและรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย และการเชื่อมโยงการอาบป่าเข้ากับกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงสถานที่อาบป่าที่เหมาะสมสำหรับกิจกรรมอาบป่าในประเทศไทย (รายละเอียดเครื่องมือวิจัย ปรากฏในภาคผนวก 2) จากนั้นทำการวิเคราะห์/สังเคราะห์ บูรณาการข้อมูล และสร้างข้อสรุป ทั้งในด้านความหมายและคุณค่าของการอาบป่าที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว และเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมรูปแบบการอาบป่าเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทย

กรอบการดำเนินโครงการวิจัย

ภาพที่ 3.2 กรอบการดำเนินโครงการวิจัย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยื่นขอรับรองมาตรฐานจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการ
จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลการวิจัย
ตามมาตรฐานการวิจัย และได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (จว 030/2563) เมื่อวันที่ 17
สิงหาคม 2563 (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก 3)

